

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2012

Jana Pluhařová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jana Pluhařová

**Quebecká integrační politika od tiché
revoluce do současnosti**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Jana Pluhařová**

Vedoucí práce: **Mgr. Ing. Magdalena Fiřtová, PhD.**

Oponent práce: **Doc. PhDr. Michel Perottino, PhD.**

Datum obhajoby: **2012**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

PLUHAŘOVÁ, Jana. *Quebecká integrační politika od tiché revoluce do současnosti*. Praha, 2012, 32 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Ing. Magdalena Fiřtová, PhD.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá quebeckou integrační politikou od tiché revoluce do současnosti. Analyzuje dynamiku mezi imigrací, identitou a integrací v Quebecu a pohlíží na identitu jako hlavního hybatele tvorby quebecké integrační politiky. Cílem práce je zjistit, zda identita a její proměna od etnického k občanskému základu byla hlavním determinantem tvorby quebecké integrační politiky. Od tiché revoluce v 60. letech 20. století prošla quebecká společnost dynamickou proměnou své vlastní identity nejen ve vztahu ke zbytku Kanady, ale zejména k sobě samým. Quebec se jako globálně menšinová a regionálně většinová společnost rozhodl odmítnout kanadskou federální politiku multikulturalismu, která neuznává Quebec jako odlišnou společnost a navíc popírá zásadu dvoukulturní Kanady. Přijal vlastní model integrace přistěhovalců nazvaný interkulturalismus, který byl ovlivněn proměnou zvláštní dichotomické quebecké identity.

Abstract

This Bachelor thesis deals with the issue of Quebec integration policy since the Quiet Revolution. Analyzing the dynamics between immigration, identity and integration in Quebec, it suggests that the changing identity played a central role in the formulation of Quebec integration policy. The thesis aims to discover whether Quebec identity and its transformation determined the formation of the integration policy and also tries to determine how the transformation of ethnic to civic identity influenced the integration policy. After the Quiet Revolution in the 1960s, Quebec passed through a dynamic transformation of its identity not only in relation to the federal state of Canada, but also in relation to itself. Situated as a nation within a nation, Quebec is in a unique position. The provincial government decided to reject the Canadian federal policy of multiculturalism, which does not recognize Quebecers as a distinct ethnic group and rejects the principle of a bicultural Canada. Quebec has introduced its own integration model called interculturalism, which was influenced by its dichotomic identity and its transformation.

Klíčová slova

Bouchard-Taylorova komise, identita, imigrace, integrace, interkulturalismus, Kanada, multikulturalismus, Quebec.

Keywords

Bouchard-Taylor commission, Canada, identity, immigration, integration, interculturalism, multiculturalism, Quebec.

Rozsah práce: 57869 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 18. 5. 2012

Jana Pluhařová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce Mgr. Ing. Magdaleně Fiřtové, PhD. za trpělivost a ochotu při vedení mé bakalářské práce. Díky patří i mým rodičům za to, že mě vždy podporovali ve studiu.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Jana Pluhařová

E-mail: jana.pluharova@centrum.cz

Semestr: LS 2010

Akademický rok: 2010/2011

Název práce: Quebecká integrační politika od tiché revoluce do současnosti

Předpokládaný termín dokončení: LS 2010/2011

Vedoucí bakalářského semináře: PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D., PhDr. David Emler

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Magdalena Fiřtová, Ph.D.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Kanadská frankofonní provincie Quebec prochází od tiché revoluce výraznou proměnou identity od etnického k občanskému základu. Dříve uzavřená, etnicky jednotná frankofonní společnost se postupně otevřela imigraci a Quebec začal budovat svébytný model integrační politiky, který nazval interkulturalismem. Je zajímavé analyzovat vývoj integrační politiky, na kterém je zároveň možné sledovat i přerod quebecké identity.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Práce si klade za cíl zhodnotit specifický přístup k imigraci a integraci frankofonní kanadské provincie Quebec. V tomto kontextu bude věnována pozornost quebecké identitě měnící se s přijímáním imigrantů na základě demograficko-ekonomických požadavků a s postupným budováním politiky interkulturalismu. Práce se bude zabývat budováním quebecké identity a způsobem, jakým se quebecká vláda snaží motivovat přistěhovalce k přijímání quebecké frankofonní kultury za vlastní.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Frankofonní kanadská provincie Quebec, která se dříve vyznačovala tradičním etnickým nacionalismem, se postupně od tiché revoluce, která se stala mezníkem v quebecké historii, začala měnit. V důsledku společenských, ekonomických i politických změn, kterými Quebec v 60. letech prošel, se začala negativně měnit demografická křivka a Quebec se rozhodl začít aktivně budovat svou imigrační a integrační politiku. Federální model multikulturalismu tato provincie odmítla a rozhodla se pro vlastní politiku-interkulturalismu, která nepopírala zásadu dvoukulturní Kanady. Postupně se z dříve uzavřeného a etnicky jednotného Quebecu vyvinul moderní, etnicky různorodý a občanský stát. Neustále se zvyšující počty imigrantů pak dávají za úkol budovat vhodné podmínky k přijímání kultury a francouzského jazyka za své obzvláště, když většina příchozích imigrantů nemluví ani jedním z oficiálně dvou úředních jazyků Kanady.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Práci lze rozčlenit na čtyři části. V první části se budu věnovat tiché revoluci a nastíním, jak se začala quebecká společnost měnit. V druhé části se pak budu zabývat quebeckým přístupem k integraci přistěhovalců a samotným konceptem interkulturalismu, který srovnám s kanadským federálním modelem-multikulturalismem. Ve třetí části se zaměřím na téma tzv. rozumných přizpůsobení, která v Quebecu vyvolala celospolečenskou diskusi o integrační politice. V poslední části se budu zabývat Bouchard-Taylorovou komisí, která byla jmenována na základě veřejné nespokojenosti s rozumnými přizpůsobeními, a pokusím se zhodnotit výsledky quebecké integrační

politiky.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Badets, Jane, Chui, Tina W. L. Canada's changing immigrant population. Statistics Canada, Ottawa, 1994.

Gagnon, Alain. G., Iacovino, Raffaele. Federalism, Citizenship and Quebec. Debating multinationalism. University of Toronto Press, Toronto, 2007.

Henderson, Ailsa. Hierarchies of belonging: national identity and political culture in Scotland and Quebec. McGill-Queeb's University Press, Montreal, 2007.

Hewson, John. The French language in Canada. Lincom Europa, Mnichov, 2000.

Lachapelle, Réjean. L'immigration et le caractère ethnolinguistique du Canada et du Québec. Statistics Canada: Direction des études analytiques, Documents de Recherche 15.

Maclure, Jocelyn. Quebec identity. McGill-Queen's University Press, 2003.

Oakes, Leigh, Warren, Jane. Language, Citizenship and Identity in Quebec. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009.

Banting, Keith G. Belonging? Diversity, Recognition and Shared Citizenship in Canada. Institute for Research on Public Policy, Montreal, 2007.

Letourneau, Jocelyn. History for the Future: Rewriting Memory and Identity in Quebec. McGill-Queen's University Press, Montreal, 2004.

Gagnon, Alain-G. Québec: State and Society. Broadview Press Ltd., Toronto, 2004.

Kymlicka, Will. Finding Our Way: rethinking ethnocultural relations in Canada. Oxford University Press, New York, 1998.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD	1
1. ODKAZ TICHÉ REVOLUCE	7
2. POLITIKA INTERKULTURALISMU	10
2.1. JAZYKOVÁ UNIFIKACE	11
2.2. DEFINICE HODNOT A SPOLEČNÉ VEŘEJNÉ KULTURY.....	13
2.3. QUEBECKÉ OBČANSTVÍ.....	16
2.4. INTERKULTURALISMUS V MULTIKULTURNÍM PROSTŘEDÍ.....	16
3. ROZUMNÁ PŘIZPŮSOBENÍ	19
4. BOUCHARD-TAYLOROVA KOMISE	22
ZÁVĚR	25
SUMMARY	27
PRAMENY A POUŽITÁ LITERATURA	29

Úvod

Od tiché revoluce na počátku šedesátých let dvacátého století prošla kanadská provincie Quebec pozoruhodnou proměnou společnosti a její vlastní identity. Dříve uzavřený Quebec se rozhodl z důvodu špatného demografického vývoje otevřít imigraci, která se měla stát jeho záchranou před ekonomickým a kulturním úpadkem. Z nutnosti zachovat svou jedinečnou frankofonní kulturu, jazyk a postavení v rámci federace opustil svou etnickou koncepci národa a začal cílevědomě budovat svou občanskou budoucnost. Společnost s převládajícím frankofonním charakterem vyrostla v sebevědomý teritoriálně definovaný národ, který sjednocuje všechny Quebečany bez ohledu na etnický původ v novou pluralitní občanskou společnost.

Ve snaze bránit svou kulturu a jazyk byla tato provincie imigraci dlouho uzavřená. Proces „otevírání se“ začal až v 60. letech 20. století s tichou revolucí a vygradoval do dnešní podoby. Tichá revoluce znamenala ve vývoji quebecké společnosti opravdový zlom. Podobně jako v jiných zemích světa i v Quebecu se začalo ozývat liberální hnutí požadující demokratizaci politického systému a modernizaci institucí. Do provincie zavál proud modernity a ta s velkým množstvím a intenzitou změn v duchu protikatolické revolty prošla velmi rychlým procesem modernizace, která měla negativní dopad na demografický vývoj provincie. Provincie donucená porevoluční demografickou-ekonomickou situací začala aktivně vytvářet svou imigrační a integrační politiku.

Quebecká společnost také prošla od tiché revoluce velkou proměnou své identity nejdříve ve vztahu ke zbytku Kanady a později k sobě samé. Quebečané sami sebe doposud vždy chápali jako minoritu v Kanadě. Po tiché revoluci a nové výrazné vlně nacionalismu, která s tichou revolucí přišla, si začali více uvědomovat jedinečnost své kultury a silnou pozici své společnosti jako majority v provincii. V silném anglicky hovořícím prostředí stále globálně ohrožená, ale regionálně silná frankofonní společnost si začala uvědomovat svá kolektivní práva a chránit jedinečný kulturní charakter své komunity.

Tato dichotomie identity se poté také na integrační politice odrazila. Quebecká vláda odmítla federální politiku multikulturalismu, která byla přijata v roce 1971, a která podle ní popírá zásadu dvoukulturní Kanady a statut Quebecu jako odlišné

společnosti. Quebec přijal vlastní model integrace přistěhovalců, který nazval interkulturalismem, a dodnes všechny quebecké vlády federální politiku multikulturalismu odmítají.

Nejdříve se zdálo, že Quebec splní svou úlohu přijímací společnosti snadno a bude tak jako zbytek Kanady vnímán jako velmi tolerantní a otevřená společnost. Na počátku 21. století se ale nečekaně objevila bouřlivá společenská diskuse o integraci přistěhovalců, která vznikla na základě soudních rozhodnutí v otázce tzv. rozumných přizpůsobení, která vyvolala nespokojenost části většinové společnosti, jež začala mít pocit, že přizpůsobení většiny ve vztahu k menšinám došlo až příliš daleko. Z veřejné debaty vzešly otázky, kdo tvoří quebecký národ, jaký je cíl integrační politiky a jak tento problém v soužití přijímací společnosti a přistěhovalců vyřešit.

Odpověď na tyto otázky nebyla jednoduchá, a proto se vláda Jeane Charesta rozhodla jmenovat konzultační komisi pro postupy při urovnávání kulturních rozporů, známou jako Bouchard-Taylorovu komisi, podle jejích předsedů frankofonního sociologa Gérarda Boucharda a anglofonního filozofa Charlese Taylora. Závěrečná zpráva této komise, která byla zřízena na základě nespokojenosti s rozumnými přizpůsobeními, byla očekávána s velkou netrpělivostí. Z reakcí na ni však můžeme konstatovat, že závěrečnou zprávou této komise vývoj quebecké integrační politiky nekončí. Nicméně vzkaz této zprávy je jasný: integrační politika musí spojit etnickou i občanskou koncepci uznáním kulturní a etnické příslušnosti všech skupin včetně té majoritní, což je podle mého názoru hlavním sdělením Bouchard-Taylorovy komise a dokládá to tvrzení, že quebecká integrační politika nesměřuje ani k americkému „tavicímu kotlíku“ ani k francouzskému republikánskému modelu.

V procesu budování společné quebecké integrační politiky a občanské identity je klíčovým nástrojem úspěšné integrace francouzský jazyk. Význam role francouzštiny je také jedním z prvků, které odlišují quebeckou politiku interkulturalismu od federální politiky multikulturalismu. Pro malý národ jako je ten quebecký neustále znepokojený svou budoucností jako kulturní menšina nejen v Kanadě, ale i na americkém kontinentu, je integrace přistěhovalců a s ní i její základní nástroj francouzský jazyk předpokladem i podmínkou jeho dalšího rozvoje a životaschopnosti.

Práce si klade za cíl zjistit, zda identita a její proměna determinovala formaci quebeckého svébytného integračního modelu, zhodnotit specifický přístup k integraci imigrantů frankofonní kanadské provincie Quebec a zjistit jakým způsobem quebecká vláda tvoří vědomí společné identity a jaká je v jeho úsilí úloha francouzského jazyka.

Práci jsem rozdělila do čtyř kapitol. První kapitolu věnuji tiché revoluci a jejím dopadům na demografický vývoj quebecké společnosti a hlavním společenským změnám, které přinesla. O tento základ se pak opírá i hlavní část práce analyzující samotný quebecký model integrační politiky a jeho vývoj v oficiálních textech quebecké vlády, ve které je také tento koncept srovnán s jeho federálním protějškem. Ve třetí kapitole se pak zaměřím na tzv. rozumná přizpůsobení, která vyvolala v Quebecu bouřlivou veřejnou debatu o integraci přistěhovalců. Poslední čtvrtou kapitolu věnuji úvaze o Bouchard-Taylorově komisi a budu analyzovat její závěrečnou zprávu. Pokusím se také zhodnotit quebecký integrační model a nastínit nové výzvy quebecké integrační politiky. Vzhledem k cílům své práce jsem pak zvolila analytickou metodu.

Pro potřeby mé práce je třeba vymezit i několik pojmů jako je integrace a identita, vzhledem k tomu, že neexistuje jejich jednoznačná definice. Integraci ve sledovaném období v quebeckém kontextu není možno chápat ve smyslu asimilace, tedy úplného začlenění imigrantů do přijímací společnosti s nutností přijmout kulturu většinové společnosti a odmítnout kulturu země svého původu. Integrace tak může znamenat přizpůsobení minorit ve vztahu k majoritě, aniž by se minority vzdaly své kulturní a etnické příslušnosti. Snahou úřadů od počátku nebylo úplné přijetí kultury většinové společnosti, nýbrž soustavné budování ucelené struktury multikulturní společnosti s uznáním významu diverzity i potřeby jednoty a vyhovujícího vztahu mezi nimi.¹

Integrace imigrantů, která je stěžejním tématem mé bakalářské práce, je chápána v multikulturním kontextu jako mechanismus, který zahrnuje nejenom stát, ale celou společnost, všechny veřejné i soukromé instituce, veškeré komunity, ale i jednotlivce. Integrace lze chápat jako řadu možností nebo povinností, díky kterým se občan může zapojit do veřejného života celé

¹ Bhikhu Parekh, *A new politics of identity: political principles for an interdependent world* (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 206.

společnosti.² Přistěhovalci se mohou do společnosti začlenit plně nebo jen částečně na některých z jejích úrovní, jako je integrace politická, ekonomická, sociální nebo kulturní.³ Jinými slovy, můžeme hovořit o jistých stupních integrace. Integrace a tvorba integrační politiky bude v mé práci nahlížena z pohledu identity.

Existuje tu však jedno nebezpečí, před kterým varuje Will Kymlicka. Samotný fakt, že se nově příchozí začlenili institucionálně do společnosti, ještě neznámá, že jsou se svou integrací vnitřně ztotožnění.⁴ To znamená, že nově příchozí mohou přijmout jistou formu nutné integrace, avšak se nemusí cítit součástí společnosti. Nicméně právě tato skutečnost je zajímavá pro mou práci. Otázkou je, jakým způsobem Quebec tvoří vědomí společné identity a jak je v tomto úsilí úspěšný.

Neopomenutelným faktem je skutečnost, že je integrace dlouhodobým procesem, kdy dlouhotrvající interakce dvou skupin - přijímací a přijímané společnosti - ve výsledku může přinést nejen různou míru samotného začlenění imigrantů do společnosti, ale také různou míru participace většinové společnosti.

Dalším důležitým pojmem je identita. Samotný výraz pochází z latinského slova *idem*, který bychom do češtiny mohli přeložit jako „stejný“. Lidské bytosti se jiným podobají a od jiných odlišují. Skutečnost, že se lidské bytosti vyznačují jistou shodou, podobností, stejností není však danost nýbrž sociální konstrukt. Na základě subjektivní sdílené představy jedinců, kteří mají společné „sociálně signifikantní“⁵ znaky, se tvoří identita v zrcadle jedinců odlišných. Z toho vyplývá, že identita je především o odlišnosti a je vytvářena v kontrastu s dalšími identitami. Identita je tedy výsledkem procesu, jehož počátek spočívá ve vytvoření určité kontrastní kategorie založené na představě stejnosti nebo diference.⁶

Vycházím tedy z toho, že se identita vytváří během sociálních procesů a jakmile je vyměněna, je obměňována a přetvářena sociálními vztahy. Spíše než stav budu pak tedy nahlížet na identitu jako proces a nikoliv pouze jakousi

² Gérard Bouchard a Charles Taylor, *Building the Future: A Time for Reconciliation* (Quebec: Government of Quebec, 2008), 114.

³ Parekh, „A new politics of identity“, 85.

⁴ Will Kymlicka, *Finding our way: Rethinking Ethnocultural Relations in Canada* (New York: Oxford University Press, 1998), 53.

⁵ Richard Jenkins, *Social identity* (London:Routledge, 1996), 80.

⁶ Tomáš Hirt, „Svět podle multikultralizmu“, in *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*, ed. Tomáš Hirt (Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005), 31.

statickou neměnnou věc. Gerd Baumann⁷ dokonce doporučuje na místo identity pracovat s vhodnějším termínem *identifikace*, který mnohem lépe vystihuje dynamiku vytváření identity. Identita není tedy jakousi existující daností, nýbrž je vytvářena procesem poznávání.⁸

Ve své bakalářské práci vycházím převážně z primárních zdrojů – quebeckých oficiálních vládních textů, jednotlivých zpráv komisí zřízených quebeckou provinciální vládou a kanadských federálních dokumentů. Významným primárním zdrojem je zpráva vládní Konzultační komise pro urovnávání kulturních rozporů, známé spíše jako Bouchard-Taylorova komise podle jejích předsedů frankofonního sociologa Gérarda Boucharda a anglofonního filosofa Charlese Taylora, která byla 8. února 2007 ustanovena quebeckou vládou na základě veřejné nespokojenosti s tzv. rozumnými přizpůsobeními.⁹ Dalším významným primárním zdrojem mé bakalářské práce je dokument vydaný quebeckou provinciální vládou v roce 1981 *Autant de façons d'être québécois* neboli *Mnoho způsobů, jak se stát Quebečanem*.¹⁰ A konečně třetím neopomenutelným primárním zdrojem je vládní dokument *Budovat Quebec společně: vládní rozhodnutí v oblasti imigrace a integrace*¹¹ z roku 1990, který je stěžejní pro studium samotného konceptu interkulturalismu v quebecké integrační politice.

Vedle výše zmíněných pramenů v podobě quebeckých zákonů a zpráv vládních komisí čerpám také ze sekundární literatury a to především cizojazyčné. V české literatuře je obecně málo prací věnujících se Quebecu a zvláště pak quebecké imigrační a integrační politice.

Sekundární literaturu, ze které čerpám, lze tematicky rozdělit do tří skupin. Do první skupiny patří literatura, kterou jsem využila ve své teoretické části při vymezení pojmů. Zabývá se hlavně tématem identity, její rolí při budování integrační politiky a jejího významu a hodnoty v multikulturní společnosti.

⁷ Gerd Baumann, *The multicultural Riddle. Rethinking National, Ethnic, and Religious identities* (New York: Routledge, 1999), 137.

⁸ Stuart Hall, „The work of Representation“, in *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, ed. Stuart Hall, (London: Sage Publications Ltd. 1997), 13–64.

⁹ Bouchard a Taylor, „Building the Future.“

¹⁰ Ministère des Communautés culturelles et de l'immigration (MCCI), *Quebecers: Each and Every one. The Government of Quebec's Plan of Action For Cultural Communities* (Quebec: Gouvernement du Québec, 1981).

¹¹ MCCI, *Au Québec pour bâtir ensemble, énoncé de politique en matière d'immigration et d'intégration* (Quebec: Gouvernement du Québec, 1990).

Stěžejními prací, ze které vychází má teoretická část je kniha Bhikhu Parekha *A new politics of identity: political principles for an interdependent world*.¹²

Do druhé skupiny řadím publikace věnující se samotnému tématu historického vývoje quebecké identity a integrace. Mezi ně patří monografie Jocelyn Létourneau *A history for the future: rewriting memory and identity in Quebec*.¹³ Další studie quebeckého autora Jocelyn Maclure *Quebec identity: the challenge of pluralism*¹⁴ nahlíží na identitu optikou praktického multikulturalismu, jako politického uznání a společenské relevance kulturních skupin. Významným zdrojem se stala i případová studie Ieigha Oakese a Jane Warrenové *Language, Citizenship and identity in Quebec*¹⁵, která se věnuje quebeckému občanskému přístupu k identitě a zabývá se otázkou, jakým způsobem Quebec tvoří vědomí společné identity skrze jazyk. V neposlední řadě nesmím opomenout práci kanadského autora, zastávce liberálního multikulturalismu, Willa Kymlicky *Finding our Way*¹⁶, která pojednává o tom, jak se Kanada vyrovnává s velmi rozdílnými etno-kulturními odlišnostmi, od integrace nově příchozích až po quebecký nacionalismus.

Třetí skupinou sekundárních pramenů jsou publikace či krátké studie reflektující Bouchard-Taylorovu komisi. Není jich bohužel mnoho. Větší odezvu můžeme najít hlavně v tisku v podobě kratších článků či komentářů. Jednou z publikací, která obšírněji studuje závěrečnou zprávu Bouchard-Taylorovy komise, je sborník prací Howarda Adelmana a Pierra Anctila (eds.) *Religion, Culture, and the State: Reflections on the Bouchard-Taylor Report*.¹⁷ Vývoj quebecké integrační politiky a kontroverze okolo závěrečné zprávy Bouchard-Taylorovy komise mi pomohla pochopit i studie Leslie Seidleho *Testing the Limits of minority Accommodation in Quebec. The Bouchard-Taylor Commission*

¹² Parekh, „A new politics of identity.“

¹³ Jocelyn Letourneau, *History for the Future: Rewriting Memory and Identity in Quebec* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2004).

¹⁴ Jocelyn Maclure, *Quebec Identity: The Challenge of Pluralism* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2003).

¹⁵ Ieigh Oakes a Jane Warren, *Language, citizenship and identity in Quebec* (New York: Palgrave Macmillan, 2007).

¹⁶ Kymlicka, „Finding Our Way.“

¹⁷ Howard Adelman a Pierre Anctil, eds., *Religion, Culture, and the State: Reflections on the Bouchard-Taylor Report* (Toronto: University of Toronto Press, 2011).

ve sborníku *The Ties That Bind: Accommodating Diversity in Canada and the European Union*.¹⁸

Využila jsem i odborné články na téma quebecké imigrační a integrační politiky, které byly pro mou práci též přínosné. Příkladem může být *The Bouchard-Taylor Report on Cultural and Religious Accommodation: Multiculturalism by Any Other Name?*¹⁹ od Luca Tremblaye či článek *Quebecký interkulturalismus: na cestě od etnického k občanskému nacionalismu*²⁰ od Magdaleny Fiřtové.

Odkaz tiché revoluce

Tichá revoluce znamenala ve vývoji Quebecu opravdový zlom. Časově odpovídá funkčnímu období vlády Liberální strany v čele s Jeanem Lesagem v letech 1960 až 1966. Od tiché revoluce v 60. letech minulého století prošel Quebec řadou výrazných změn. Tichá revoluce znamenala prudký nárůst národního sebevědomí a měla významný dopad hlavně v sociální a ekonomické oblasti. Celkové množství a intenzita změn v tomto období představovala revoluci.

Předcházející období, tzv. duplesismus, jako ho nazývá Claude Bélanger²¹ podle tehdejšího premiéra quebecké provincie Maurice Duplessise, je charakterizováno tradičními hodnotami, konzervativními postoji v ekonomických a sociálních oblastech, odmítáním moderních hodnot a izolací. S nástupem Jeana Lesage se situace začala měnit. Stejně jako tomu bylo v jiných částech světa, začaly se i v Quebecu ozývat liberální a levicové hlasy volající po demokratizaci a liberalizaci stávajícího systému a modernizaci veřejných institucí. Vláda začala mnohem více zasahovat do oblasti ekonomiky a provedla reformu sociálního systému, zdravotnictví a také školství a Quebec prošel velmi rychlým procesem

¹⁸ Leslie F. Seidle, „Testing the Limits of Minority Accommodation in Quebec. The Bouchard-Taylor Commission“, in *Ties that Bind: Accommodating Diversity in Canada and the European Union*, ed. John Erik Fossum et al. (Brusel: Peter Lang Publishing, 2009).

¹⁹ Luc Tremblay, „The Bouchard-Taylor Report on Cultural and Religious Accommodation: Multiculturalism by Any Other Name?“, *Review of Constitutional Studies* 15, č. 1. (2010): 35-75, <http://www.ebscohost.com> (staženo 8. 8. 2011).

²⁰ Magdalena Fiřtová, „Quebecký interkulturalismus: na cestě od etnického k občanskému nacionalismu“, *Acta Universitatis Carolinae: Studia Territoria* 8, č. 12 (2008).

²¹ Claude Bélanger, „The Quiet Revolution“, *Events, Issues and Concepts of Quebec History* (23. 8. 2000), <http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/events/quiet.htm> (staženo 23. 11. 2011).

modernizace a liberalizace. Reformou institucí se zcela zredukoval dominantní vliv katolické církve a to zejména na poli vzdělání, kde měla katolická církev prakticky monopol.

Zatímco do začátku tiché revoluce spadaly tyto oblasti do kompetencí církve, převzal v těchto oblastech hlavní roli stát. Církev ztratila kontrolu nad sociální oblastí a školstvím a tím ztratila i vliv na národní cítění Quebecanů. Vzdělávací systém byl dříve rozdělen podle náboženství na katolický a převážně francouzský a protestantský, který byl převážně anglický. Samotná církev prosazovala pevné spojení jazyka, víry a etnicity. To se začalo měnit, a podle Normana Henchtyho byla vzdělávací reforma a změny v praxi hlavním účinkem i příčinou změn, které zakořenily ve společnosti.²²

K otázce reformy školství, jeho priorit a cílů byla jmenována Královská komise pro vzdělávání²³, známá též jako Parentova komise, podle jejího předsedy katolického duchovního Alphonse-Marie Parenta. Komise uveřejnila mnoho doporučení, která nakonec quebecká vláda realizovala a která vedla k rovnému přístupu ke vzdělání a k sekularizaci vzdělávacího systému. Vláda učinila nezbytné kroky k tomu, aby vzdělání už nebylo považováno za přepych, ale za právo, kterého mohl opravdu každý využít. Základní a střední vzdělávání bylo bezplatné a přístup na univerzity vláda usnadnila systémem půjček. Vláda převzala kontrolu nad vzdělávacím systémem a umožnila přístup ke vzdělání osobám jakékoliv sociální třídy. Školství tedy hrálo ústřední roli v modernizaci Quebecu a stalo se nástrojem pro emancipaci frankofonních Kanadčanů. A tím, jak byl umožněn přístup ke vzdělání všem vrstvám společnosti, nabylo quebecké národní hnutí masového charakteru.

Tichá revoluce znamenala zlom i ve vlastním sebechápání Quebecanů a stala se vrcholem quebeckého národního hnutí. Quebecané si začali více uvědomovat jedinečnost své kultury a své postavení v rámci provincie. Od prosté politiky přežití své kultury přešla quebecká frankofonní společnost do ofenzivy a začala si nárokovat rovné postavení své provincie v rámci kanadské federace a uznání odlišné společnosti. Namísto minority v kanadské federaci se začali Quebecané

²² Norman Henchey, „Quebec Education: The Unfinished Revolution“, McGill Journal of Education 7, č. 2 (1972): 97.

²³ Celým názvem „La Commission royale d'enquête sur l'enseignement dans la province de Québec.“

vnímat jako regionální majorita ve své provincii a teritoriálně definovaný národ. Podle Ieigha Oakse a Jane Warrenové tato „teritorializace“ vlastní identity měla uvést do pohybu postupnou de-etnizaci quebeckého národa.²⁴ S touto proměnou identity prošel radikální proměnou i nacionalismus.

Tradičně etnický nacionalismus byl nahrazen občanským a teritoriálně založeným nacionalismem.²⁵ Quebec se stal mnohem průbojnějším v nárocích na federální uspořádání a v případě, že by nebyly jeho požadavky vyslyšeny, bylo zcela jasné, že se bude chtít stát nezávislým státem. Tato nová vlna quebeckého nacionalismu vygradovala v úsilí o vybudování suverénního státu vyhlášením quebeckých referend za nezávislost a odtržení provincie od zbytku Kanady v letech 1980 a 1995. Tichá revoluce předznamenala transformaci rurální a tradičně konzervativní quebecké společnosti na společnost sebevědomou, moderní a urbanizovanou. Spolu s modernizací společnosti a ztrátou vlivu katolické církve se začal demografický vývoj obracet v neprospěch frankofonního obyvatelstva.

V roce 1956 činila hrubá míra porodnosti v Quebecu 30 ‰, v roce 1966 to bylo jen 19,6 ‰ a v roce 1970 již toto číslo pod hranici prosté reprodukce obyvatelstva s průměrnou délkou života 70 let, která činí 15 ‰.²⁶ Křivka demografického vývoje se náhle během jednoho desetiletí zvrátila a na tomto stavu zůstává prakticky dodnes. Od roku 2000 se míra porodnosti pohybuje okolo hranice 10 ‰ a Quebec má, stejně jako celá Kanada, jednu z nejnižších porodností na světě. K tomuto negativnímu demografickému vývoji přibyl kromě poklesu natality ještě další faktor - meziprovinciální migrace. Poměr příchozích a odchozích se stabilně od roku 1963 až dodnes pohybuje v záporných číslech²⁷ a k tomuto vývoji přispěly i některé kroky quebecké vlády. Například v roce 1977, kdy byla přijata Charta francouzského jazyka, se dramaticky zvýšil počet lidí, kteří z provincie odešli do jiných částí Kanady, zatímco počet příchozích z jiných

²⁴ Oakes a Warren, „Language, citizenship and identity in Quebec“, 27.

²⁵ Luc Turgen, „Interpreting Québec's Historical Trajectories: Between La Société Globale and the Regional Space“, in *Québec: State and Society*, ed. Alain-G. Gagnon (Toronto: Broadview Press Ltd., 2004), 62.

²⁶ „Naissances et taux de natalité, Québec, 1900-2011“, Institut de la statistique du Québec, http://www.stat.gouv.qc.ca/donstat/societe/demographie/naisn_decis/naissance/401.htm (staženo 10. 4. 2012).

²⁷ „Migrations internationales et interprovinciales, Québec, 1961-2011“, Institut de la statistique du Québec, http://www.stat.gouv.qc.ca/donstat/societe/demographie/migrt_poplt_imigr/601.htm (staženo 5. 4. 2012).

provincií se snížil. Záporné saldo se náhle zvýšilo o celých 16 267 lidí.²⁸ Tento stav byl dán znepokojením a obavou části anglofonní menšiny z nově přijaté legislativy. Všechny tyto faktory, pokles natality i záporné meziprovinciální saldo, pak byly příčinou quebeckého rozhodnutí začít cíleně podporovat mezinárodní imigraci do své provincie.

Před tichou revolucí Quebec dlouho odmítal participovat na federální imigrační politice, cíleně se uzavíral ve snaze zachovat svou etnickou identitu plně spojenou s jazykem a katolickou vírou. Imigrační politika byla vnímána tradičními quebeckými nacionalisty jako hrozba. Quebec se obával anglofonního zalidnění své provincie. Podporovat imigraci provincie navíc nepotřebovala, neboť přirozený přírůstek obyvatelstva byl kladný. Proces vlastní modernizace však zapříčinil vysoký úbytek přirozené porodnosti a pud sebezáchovy donutil Quebec převzít kontrolu nad oblastí imigrace.

Z uvedeného demografického vývoje vyplývá, že Quebec musel začít aktivně podporovat imigraci do své provincie. Pokud chtěl zachovat frankofonní charakter provincie a zamezit začleňování nově příchozích do anglofonního prostředí, musel začít budovat i svou integrační politiku. Katalyzátorem této kulturní transformace spojené s převahou francouzského jazyka byly quebecké provinciální vlády a imigrační a integrační politika byla jedním z nástrojů k prosazování tohoto cíle.²⁹

Quebecké vlády měly dvě možnosti. Mohly přijmout federální model nebo vybudovat vlastní. Federální systém nemohl Quebecu nabídnout větší podporu selekce imigrantů, kteří už francouzský jazyk ovládají, a navíc odmítal quebecké národní snahy. Quebec se tedy rozhodl jít vlastní cestou a vytvořit svébytný model integrační politiky.

Politika interkulturalismu

Přijetím politiky multikulturalismu na federální úrovni bylo Quebečanům vnuceno postavení jedné z mnoha kulturních menšin v Kanadě a byl jim upřen i status jednoho ze dvou národů, které založily Kanadu. Quebečané federální politiku multikulturalismu nepřijali a začali budovat vlastní integrační model, který je nazýván interkulturalismem. Oficiálně však tento pojem nebyl quebeckou

²⁸ Ibid.

²⁹ Seidle, „Testing the Limits“, 78.

vládou nikdy použit, ani vysvětlen v žádném z jejích dokumentů. Definice tohoto pojmu jako takového proto neexistuje. Nicméně interkulturalismus je základem quebecké integrační politiky a v následující kapitole se tímto konceptem budu zabývat.

1.1. Jazyková unifikace

Již quebecká Listina práv a svobod z roku 1975 potvrzuje právo osobám patřícím k etnickým minoritám na zachování své kultury společně s dalšími členy své komunity. Uznává právo na kulturní odlišnost, nijak však nedefinuje integraci těchto kulturně odlišných komunit, neboť to není ani jejím smyslem. Podstatné tedy je, že uznává kulturní diverzitu společnosti.

Zárodky interkulturalismu a quebecké snahy o integraci menšin můžeme najít ve vládním prohlášení *Mnoho způsobů, jak být Quebečanem* z roku 1981, kterým se Quebec vyslovil proti federální politice multikulturalismu a ve kterém položil základ pro budování quebeckého občanství. Quebecká vláda v dokumentu trvá na tom, že Quebec nepotřebuje jednolitou kulturu či snad „tavicí kotlík“, jako je tomu ve Spojených státech amerických, ale zároveň odmítá i kanadský federální model multikulturalismu a teorii kanadské mozaiky jako model vhodný pro svoji provincii.

V prohlášení je „anglofonní kultura a jazyk stejně jako všechny další jazyky a kultury všech etnických skupin“ uznána jako pozitivní jev, neboť „tato kulturní rozmanitost tvoří bohatství quebecké společnosti.“³⁰ Nicméně vláda trvá na integraci kulturních komunit do majoritní společnosti, kde je těžištěm integrace francouzský jazyk.³¹ Dominantní postavení francouzského jazyka je jasně deklarováno prohlášením, že „Quebec je společností, kde oficiální jazyk je živoucím vyjádřením většinové kultury.“³²

Už v počátcích svých integračních snah tedy Quebec ve vládním prohlášení konstatoval, že zde existuje oficiální kolektivní kultura, jejímž motorem by měla být a je primárně kultura frankofonní majority. Tato skutečnost, ke které se vrátím později, je pak nesmírně důležitá pro pochopení rozdílu mezi federální politikou multikulturalismu a provinciální politikou interkulturalismu.

³⁰ MCCI, „Quebecers: Each and Every one“, 12.

³¹ Kulturními komunitami jsou zde myšleny všechny nefrankofonní kulturní skupiny

³² MCCI, „Quebecers: Each and Every one“, 12.

Vládní prohlášení z roku 1981 uznává etnické menšiny a jejich přínos Quebecu, integraci však chápe pouze jako jednostrannou. Vláda si uvědomuje nutnost vytvoření vhodných podmínek k plné jazykové integraci do společnosti přijetím velkého množství konkrétních opatření, ale většinovou společnost nechává pasivní a nevybízí ji k aktivní spolupráci na společném budování quebeckého národa.

Velmi ultimativně pak zní pasáž o asimilaci, které je možno se vyhnout, pokud si každý bude vědom nutnosti své vlastní podpory quebeckého kulturního rozvoje. Jinými slovy, od nově příchozích, kteří se chtějí stát součástí quebecké společnosti, je očekávána snaha se začlenit a k tomuto začlenění je nezbytné se naučit francouzský jazyk, který „přežil a má silný základ ve společnosti.“³³

V otázce francouzského jazyka však učinila vláda *Parti Québécois* hlavní krok již v roce 1977 prostřednictvím Charty francouzského jazyka, která nahradila Zákon 22 a která stanovila jazyk majority oficiálním jazykem provincie. Cílem bylo zabránit silícímu počtu imigrantů integrovat se do anglofonního prostředí. Charta francouzského jazyka potvrdila quebeckou vůli k francizaci minorit v „atmosféře spravedlnosti a otevřenosti k etnickým menšinám, jejichž cenný přínos ve vývoji Quebecu uznává.“³⁴ Přijetím této jazykové legislativy quebecká vláda vytvořila vizi jednojazyčné politické komunity a etnicky pluralitní společnosti, tedy vizi, která podle Gagnona a Iacovina vede quebecký integrační model dodnes.³⁵

Charta velmi účinně prosadila francouzský jazyk v byznysu, omezila používání veřejných značení v jiných jazycích než ve francouzštině a co je důležité, odepřela neanglokanadským rodičům možnost posílat své děti do anglicko-jazyčných škol. Proto dodnes musí přistěhovalci posílat své děti pouze do frankofonních škol. Zatímco ve zbytku Kanady by si nově příchozí mohli vybrat, jestli budou posílat své děti do anglicko-jazyčných či francouzsko-jazyčných škol a toto právo by jim garantovala kanadská Listina lidských práv a svobod, v Quebecu na výběr nemají.

³³ Ibid., 12.

³⁴ MCCI, *Charte de la langue française* (Quebec: Gouvernement du Québec, 2012), www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/C_11/C11.html (staženo 2. 4. 2012).

³⁵ Alain-G. Gagnon a Raffaele Iacovino, „Interculturalism: Expanding the Boundaries of Citizenship“, in *Quebec: State and Society*, ed. Alain-G. Gagnon (Toronto: Broadview Press, 2004).

Charta tak navíc učinila z quebeckých francouzsko-jazyčných škol školy multietnické, které měly zajistit udržení frankofonního charakteru provincie.

1.2. Definice hodnot a společné veřejné kultury

Významný dopad na imigrační a integrační politiku měl další quebecký dokument tentokrát vzniklý za vlády Liberálů v čele s Robertem Bourassou z roku 1990 *Budovat Quebec společně: vládní prohlášení o přistěhovalectví a integraci*.³⁶ Dokument definoval hlavní rámec integrační a imigrační politiky, jejich cíle, postupy, perspektivy a významně redefinoval quebeckou kolektivní kulturu. Před tichou revolucí byla imigrace chápána jako nebezpečí pro frankofonní kulturu, s tichou revolucí se provincie začala pomalu otvírat světu a chápat tíživou situaci svého populačního vývoje. Tímto dokumentem quebecká vláda stvrdila myšlenku, že imigrace má nejen zajistit demografickou obnovu provincie a tím i ekonomický rozvoj, ale i přispět k uchování a rozkvětu francouzského jazyka a frankofonní kultury.

Už ze samotného názvu oficiálního dokumentu z roku 1990 rozpoznáváme posun od vládního prohlášení z roku 1981. Zatímco předchozí dokument byl věnován nové příchozím s instrukcí, jak se stát Quebečanem, tento oficiální vládní text je věnován všem složkám společnosti, tedy i té většinové. Koncept interkulturalismu zde tedy nabyl nové dimenze. Integrace již neměla být chápána jednostranně jako povinnost nově příchozích, ale jako oboustranná snaha na cestě ke společnému cíli. Tato oboustranná snaha je v dokumentu pojmenována morální smlouvou, která není smlouvou jako takovou, ale spíše nepsanou dohodou mezi přijímací společností a imigrantem.

Morální smlouva mezi nově příchozími a přijímací společností se zakládá na třech základních principech. Za prvé, smlouva zdůraznila roli francouzského jazyka v integraci. Od přistěhovalců se očekává nezbytné úsilí k osvojení si francouzského jazyka a ochota společně přispívat k rozvoji Quebecu. Za druhé, charakterizovala Quebec jako společnost, která je založena na demokratických principech a která předpokládá a podporuje účast a přispění všech. A konečně konstatovala, že Quebec je společností pluralitní, otevřenou rozmanité spoluúčasti

³⁶MCCI, „*Au Québec pour bâtir ensemble.*“

v mezích stanovených základními demokratickými hodnotami a potřebou vzájemné společenské výměny.

První princip zdůrazňující roli jazyka v integraci nicméně neznamená faktickou jazykovou asimilaci, ačkoliv je jazyková integrace největším požadavkem ze strany přijímací společnosti. *Langue publique commune* neboli společný jazyk veřejného života neodmítá používání a rozvoj původních mateřských jazyků přistěhovalců v soukromém životě, ve veřejném prostoru je však imigrant povinen používat francouzský jazyk. Quebec chápe francouzský jazyk jako nástroj integrace a mezikulturních výměn, ale také jako nástroj koheze společnosti. Francouzština, která byla dříve neodmyslitelně spojena s frankokanadským etnickým původem a katolickým náboženstvím, tedy opustila svojí etnickou minulost a dostala neutrální politický charakter. Zatímco Charta francouzského jazyka učinila francouzský jazyk hlavním nástrojem integrace imigrantů, vládní prohlášení z roku 1990 učinilo francouzský jazyk hlavním nástrojem budování společné identity všech Quebečanů.

Druhý princip očekávající účast a přispění všech můžeme chápat jako předpoklad toho, že přijímací společnost může jednoduše trvat na onom dialogu se špatně integrovatelnými skupinami, které prokazují naprostý nezájem o integraci do většinové společnosti. Pravděpodobně je však tento princip namířen spíše směrem k většinové společnosti, která by se do procesu integrace měla zapojit stejně tak jako všechny ostatní komunity. Dokument pak nejen trvá na přínosu nově příchozích do quebecké společnosti, ale také zároveň uznává individuální práva členů kulturních komunit. Uznává práva na život podle svých vlastních hodnot v mantinelech právního rámce, který platí i pro většinovou společnost.

Na rozhodnutí quebeckých vlád trvat na podpoře imigrace jako podmínce quebeckého rozvoje se nezměnilo od tiché revoluce nic ani v 90. letech. Budovat Quebec společně jen potvrdil stávající vývoj silné imigrační a integrační politiky, která měla přispět k rozvoji frankofonní společnosti, růstu ekonomiky a to navíc v souladu s quebeckými hodnotami.

Klíčovým pojmem prohlášení z roku 1990 se stala „společná veřejná kultura.“ Cestu k jazykové jednotě už určila Charta francouzského jazyka. Cestu kulturní

nebo spíše možná hodnotové unifikace nastínilo vládní prohlášení z roku 1981. Avšak definici oněch hodnot přinesl až dokument *Budovat Quebec společně*.

Skutečnost, že byla definována společná veřejná kultura, je velmi důležitá. Zatímco vláda v dokumentu *Mnoho způsobů, jak být Quebečanem*, Quebec odmítá monokulturní prostředí a naopak podporuje interkulturní dialog, kde však má mít hlavní místo frankofonní kultura většiny, dokument *Budovat Quebec společně* definuje oficiální kulturu. Tato oficiální kultura je tedy jakousi střechou pro všechny kultury, které bychom v Quebecu mohli najít, a které by měly participovat na společném cíli, jímž je budování nového quebeckého národa. Společná veřejná kultura je vyjádřena jazykem, skrze něhož pak probíhají všechny mezikulturní výměny. Vedoucí role frankofonní většiny ve vývoji veřejné kultury zde už není zmíněna.

Budovat Quebec společně definuje hodnoty, na kterých quebecká společnost stojí a jejichž nositelem má být v Quebecu francouzský jazyk. Interkulturalismus se od federální politiky hodnotově výrazně neliší. Jako odlišující faktor ale můžeme chápat roli jazyka. Francouzština je odlišným znakem a klíčovou složkou integrační politiky, ale není jediným prvkem quebecké identity.

Jocelyn Maclure si myslí, že specifičnost Quebecu a quebecké kultury tvoří mnoho prvků, minulých i přítomných, kulturních i interkulturních, etnických i občanských, lokálních i globálních.³⁷ Quebecká identita je mnohotvaré a mnohvrstevné dílo, a pokud má být quebecká společnost soudržná a životaschopná, musí všechny tyto elementy akceptovat a vytvořit společnou platformu pro účast každého. Z toho vyplývá, že definování společné kultury je zcela správný krok. Sjednocujícím prvkem je zde jazyk, který je zároveň nositelem společných hodnot. Společná quebecká kultura pak vyjadřuje identitu skrze jazyk a integrace pouze může strukturu identity přeuspořádat.

Podle Jocelyn Letourneau je quebecký národ sociálním projektem zbaveným etnicity, který přijímá heterogenitu své vlastní společnosti, obhájí občanskou myšlenku, ale současně neodmítá svou vlastní minulost.³⁸ Do této fáze Quebec dospěl právě skrze integrační politiku, která byla cíleně budována současně s imigrační politikou z obav o budoucnost své komunity.

³⁷ Maclure, „Quebec Identity“, 141.

³⁸ Letourneau, „History for the Future, 111.

1.3. Quebecké občanství

Další důležitý moment pro quebeckou integrační politiku přišel koncem 90. let, když vláda *Parti Québécois* představila nový model počítající se vznikem quebeckého občanství. Cílem bylo zajistit, aby byl každý jednotlivec považován nejprve za občana a až posléze za člena etnické komunity. Vyvrcholením této snahy ze strany *Parti Québécois* se stal návrh zákona č. 195, známý jako Quebecký zákon o identitě³⁹, který podala v roce 2008 Pauline Marois, předsedkyně strany.

Zákon byl široce kritizován, nikoliv však kvůli samotnému návrhu vzniku občanství. Kritiku zákona vyvolala možnost odmítnutí quebeckého občanství osobám, které by neměly dostatečnou jazykovou úroveň francouzštiny. K obdržení quebeckého občanství by žadatel musel prokázat znalost francouzštiny, znalost Quebecu a znalost odpovědnosti, která z quebeckého občanství plyne. Neobdržení quebeckého občanství by současně znamenalo ztrátu práva volit a být volen v obecních, školních a parlamentních volbách. Imigrant, který by měl kanadské občanství, ale neobdržel by občanství quebecké, by základní právo volit a být volen v Quebecu neměl. A tato část byla zcela jistě nejdiskutabilnější.⁴⁰ V případě že by byl zákon přijat, k čemuž nakonec nedošlo, byl by pravděpodobně v rozporu s kanadskou Listinou práv a svobod. Nakonec se od něho distancovala většina politického spektra a zřekla se ho i část *Parti Québécois*.

1.4. Interkulturalismus v multikulturním prostředí

Quebecký interkulturalismus byl od začátku chápán jako alternativa k federální politice multikulturalismu a tak to ostatně chápe i Bouchard-Taylorova komise.⁴¹ Argumentuje, že multikulturalismus není aplikovatelný na quebecké prostředí. Svou samotnou podstatou multikulturalismus odmítá specifické postavení quebecké kultury a řadí jednotlivé kultury na stejnou úroveň. V tomto směru je však třeba říci, že tento problém se netýká pouze Quebecu a Kanady. Marginalizace kultury většiny je problémem politiky multikulturalismu jako takové, jež řadí na stejnou úroveň všechny komunity včetně té majoritní.

³⁹ National Assembly, *Bill 195, Quebec Identity Act* (Québec: Québec Official Publisher, 2007).

⁴⁰ *Ibid.*, 6.

⁴¹ Bouchard a Taylor, „Building the Future“, 118-119.

Ačkoliv se Quebec proti federální politice multikulturalismu výrazně vymezuje a z principu jí odmítá, je nutné zdůraznit, že se quebecká politika interkulturalismu od multikulturalismu výrazným způsobem neliší. Rozdíly mezi oběma koncepty nejsou zdaleka tak propastné, jak by se mohlo zdát. Po srovnání požadavků quebeckých a kanadských federálních integračních právních dokumentů k imigrantům se dokonce zdá, že quebecký koncept integrace se liší pouze svým názvem. Jisté rozdíly tu ale jsou, zejména v interpretaci, postavení a úloze jazyka.

Oba dva modely reprezentují integrační model, který zahrnuje společnou kolektivní identitu, definuje vztah mezi církvemi a státem a způsob jakým mají být vyslyšeny kulturní a náboženské požadavky v pluralitní, multikulturní společnosti. Oba dva modely podporují diverzitu společnosti. Každý z modelů je ale odlišně vysvětlován.

Zatímco federální vláda se k multikulturalismu přihlásila již v roce 1971 a tuto politiku jasně definovala v roce 1988 přijetím zákona o kanadském multikulturalismu⁴², v quebeckých oficiálních dokumentech se takováto přesná formulace nikdy neobjevila. Quebec svou integrační politiku definuje skrze hodnoty a jazyk.

Quebec federální politiku multikulturalismu jednoznačně odmítl s vysvětlením, že politika multikulturalismu odporuje zakladatelské smlouvě mezi dvěma národy a dvěma kulturami, které tvoří kanadskou federaci.⁴³ Tím Quebec vyjádřil svoje pevné přesvědčení o tom, že to není pouze jedna z mnoha menšin v Kanadě, ale národ. Quebečané stejně jako původní obyvatelé usilují o získání statutu národa. Cítí se být podřazeni na úroveň všech ostatních kanadských etnik a marně se dožadují zájmu federální vlády o vyslyšení jejich přání.⁴⁴

Quebecká kritika byla namířená proti samé podstatě multikulturalismu. Quebec od počátku kritizoval multikulturalismus jako zcela špatný koncept, který pouze prohlubuje rozdíly mezi etnickými skupinami. Quebecké vlády shledávaly federální koncept integrační politiky nevhodný do kanadského prostředí a

⁴² Canadian federal Government, *Canadian Multiculturalism Act* (Ottawa: Minister of Justice, 1988), laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-18.7.pdf (staženo 20. 3. 2012).

⁴³ Fiřtová, „Quebecký interkulturalismus“, 80.

⁴⁴ Daniel Salée, „The Quebec State and the Management of Ethnocultural Diversity: Perspectives on an Ambiguous Record“, in *Belonging? Diversity, Recognition and Shared Citizenship in Canada*, ed. Keith G. Banting et al. (Montreal: Institute for Research on Public Policy, 2007), 115.

neaplikovatelný na kanadskou federaci, protože neuznává existenci národů, které společně založili Kanadu. Zatímco kanadská vláda přijala koncept multikulturalismu jako svou oficiální politiku a znak kanadské identity, všechny quebecké vlády ji od počátku kritizovaly a žádná quebecká vláda ji nikdy nepřijala.⁴⁵ Kanada tak jednoduše není podle Jocelyn Letourneau naplněním vize jednoty v rozmanitosti.⁴⁶

Tři základní principy morální dohody, kterou přijímací společnost v Quebecu neformálně uzavírá s imigrantem, naprosto odpovídají i federálním principům politiky multikulturalismu, s tím rozdílem, že federální politika nedává takový důraz na jazyk, jako klíčovou podmínku integrace nově příchozího do společnosti.⁴⁷ Hlavní rozdíl quebeckého a kanadského federálního integračního modelu v integraci imigrantů chápe Will Kymlicka v politickém diskurzu. Jinými slovy, quebecká vláda trvá na osvojení jazyka jako klíčové podmínce integrace a v oficiálních dokumentech byla role jazyka vždy zdůrazňována. Federální vláda definovala oficiální jazyky, ale zdůrazňuje jiné hodnoty. Federální vláda určila oficiální jazyky v Zákonu o oficiálních jazycích z roku 1969.⁴⁸ Zákon stanovuje francouzský a anglický jazyk jako jazyky veřejného života a veřejných institucí, trvá na demokratických hodnotách a podporuje toleranci a otevřený přístup k odlišným kulturám také. Rozdíl zde ale je v praktických dopadech obou politik nejen v politickém diskurzu.

Zatímco federální politika podporuje zachování jazyka pro ty, kteří by ho mohli užívat, quebecká jazyková a integrační politika chce zajistit, aby zde v budoucnu existovali lidé, kteří možnost skutečně využijí. Charles Taylor tvrdí, že tato opatření jednoduše směřují k přežití kultury, tak že se starají o to, aby se příští generace identifikovaly jako frankofonní.⁴⁹

Ačkoliv quebecká vláda ve svých dokumentech jasně definovala integraci jako dvousměrnou, nesouhlas části majoritní společnosti s tzv. rozumnými přizpůsobeními ukazuje na to, že existuje jakási hranice otevření se. Will

⁴⁵ Tremblay, „The Bouchard-Taylor Report“, 37.

⁴⁶ Letourneau, „History for the Future“, 89.

⁴⁷ Seidle, „Testing the Limits“, 79.

⁴⁸ Canadian federal Government, *Official Language Act* (Ottawa: Minister of Justice, 1988), laws-lois.justice.gc.ca/PDF/O-3.01.pdf (staženo 20. 3. 2012).

⁴⁹ Charles Taylor, „Politika uznání“, in *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*, ed. Amy Gutmannová (Praha: Filosofía, 2001), 75.

Kymlicka nazývá tento jev „limitem tolerance“.⁵⁰ Někteří Kanadčané včetně Qubečanů věří, že multikulturalismus nemá mezí, je bezbřehý a bez limitů. Podle Kymlicky, je to proto, že tyto limity jasně federální vláda jasně nedefinovala ve svých oficiálních dokumentech a nebyly ani předmětem veřejných debat.⁵¹ Federální vláda menšinám nikdy nevysvětlila limity přizpůsobení se, a proto zde v roce 2006 mohli kritici tvrdit, že toto přizpůsobení je diktát soudů, které nemají demokratický mandát, a politika multikulturalismu je proto pro Quebec naprosto nevhodná. Quebecká vláda je podle něj v definici omezení jednoznačnější. Kymlicka však nedoceňuje vytvoření společné quebecké veřejné kultury, jejíž existence byla potvrzena vládním dokumentem *Mnoho způsobů, jak být Quebečanem* a jejíž hodnoty byly definovány quebeckým vládním prohlášením z roku 1990.

Zatímco Kanada nemá žádnou oficiální kulturu, Quebec už ve své první snaze definovat integrační politiku v roce 1981 konstatoval, že kolektivní quebecká kultura existuje. „Quebec nemůže přijmout multikulturalismus, protože je společností, jejíž oficiální kulturu vyjadřuje jazyk.“⁵² Kanada je společností mnoha etnik a mnoha kultur, zatímco Quebec je společností mnoha etnik, ale jedné kultury.

Quebecká politika interkulturalismu je zaměřená na integraci jako inkluzi všech složek společnosti v jeden společný projekt politického teritoriálně definovaného národa. Není ani politikou asimilace, tedy plného začlenění imigrantů do přijímací společnosti s nutností odmítnout své kořeny a přijmout kulturu přijímací společnosti, a není ani kanadským multikulturalismem, mozaikou rovnocenných národů a rovnocenných kultur. Quebecký model vytváří společnou politickou kulturu pro všechny složky společnosti.

Rozumná přizpůsobení

Převzetí kontroly nad oblastí imigrace a integrace bylo jedním z hlavních zájmů quebeckých vlád v druhé polovině 20. století. Quebec se rozhodl v obavě z negativního demografického vývoje otevřít imigraci a postupně tak začal čelit

⁵⁰ Kymlicka, „Finding Our Way“, 60.

⁵¹ Ibid., 65.

⁵² MCCI, „Quebecers: Each and Every one“, 12.

mění se realitě své vlastní společnosti. Nejdříve se zdálo, že Quebec přijal svou roli hostitele zcela snadno a bude stejně jako zbytek Kanady vnímán tradičně jako tolerantní společnost. Na počátku 21. století se ovšem nečekaně objevila bouřlivá veřejná debata o integraci přistěhovalců, která se rozhořela na základě soudních rozhodnutí v otázce tzv. rozumných přizpůsobení (*accommodements raisonnables*) a vyvrcholila ve volební kampani v roce 2007.

Stejně jako ve zbytku Kanady je také v Quebecu populace díky imigraci mnohem různorodější etnicky i rasově. Ačkoliv se Kanada vyhnula nepokojům a násilí, které zasáhly souběžně i západoevropské země, bylo zde přesto cítit velké napětí. Rozumná přizpůsobení měla vést k optimálnímu kompromisnímu řešení společného soužití přistěhovalců přicházejících z odlišného kulturního prostředí a majoritní společnosti. Namísto klidného společného soužití se vynořil veřejný spor. Z řad politiků i médií se začaly ozývat hlasy s tvrzením, že ústupky majoritní společnosti zašly až příliš daleko.

Pojem „rozumná přizpůsobení“ se objevil poprvé v 80. letech 20. století. V roce 1985 ho použil kanadský Nejvyšší soud při odůvodnění rozsudku v případě Ontarijská komise pro lidská práva a *O'Malley versus Simpsons-Sears*. Soud přiznal poškozené prodavačce O'Malleyové, jejíž víra zakazuje pracovat v sobotu, nárok na rozumné přizpůsobení pracovní doby. Rozhodnutí bylo určující pro další vývoj řešení sporů v otázce tolerance kulturních rozdílů. Soud uznal existenci nepřímé diskriminace, která vzniká aplikací univerzálních norem, které jsou striktně dodržovány bez ohledu na potřeby jednotlivce. Ústupky měly výhradně zajistit ochranu práv jednotlivce a neměly radikálně měnit stávající pracovně-právní normy, ale spíše je upravit, aby byly eliminovány jejich diskriminační následky. Výklad práva pak přesně stanovil, že rozumná přizpůsobení jsou určena pouze jednotlivcům a nikoliv celým komunitám, proto nemohou být aplikována kolektivně a jsou omezena právy vyjmenovanými v Chartě práv a svobod.⁵³

Původně byl pojem rozumná přizpůsobení spojen hlavně s pracovním právem a diskriminací v zaměstnání. Postupně začal být zmiňován hlavně v souvislosti

⁵³National Assembly of Québec, *Charter of Human rights and freedoms* (Québec: Éditeur officiel du Québec, 2012), http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/C_12/C12_A.html (staženo 23. 3. 2012).

s náboženskými symboly a praktikami, na které většinová společnost nebyla zvyklá. Rozumná přizpůsobení začala být kanadským právem chápána jako právo jednotlivce na ochranu v případě, že je zjevně poškozen nebo znevýhodněn oproti ostatním a ztrácí právo na rovné zacházení při aplikaci norem, které nereflktují náboženské praktiky. Za určitých okolností může totiž zákon nebo norma nepříznivě ovlivnit jednotlivce nebo skupiny lidí, kteří vykazují vlastnost, kterou zákon nebo norma neupravuje. Nespravedlnost poté spočívá v tom, že všechny společnosti mají tendenci přijímat právní předpisy pro většinu, a to znamená, že legislativa není nikdy skutečně neutrální.⁵⁴

V období mezi roky 2002 a 2006 byl zaznamenán nárůst sporů týkajících se právě náboženských symbolů a praktik. Jednotliví členové kulturních komunit začali nárokovat svá práva a začali požadovat přizpůsobení většiny. Případy často končící u Nejvyššího soudu začaly přitahovat pozornost médií a staly se předmětem veřejné debaty o budoucnosti quebecké identity.

Jedním z nejznámějších sporů, který je velmi často v souvislosti s rozumnými přizpůsobeními zmiňován, je *Multani versus Commission scolaire Marguerite-Bourgeois*. V roce 2006 rozhodl Nejvyšší soud Kanady v tomto případě ve prospěch sikhského chlapce Gurbaje Singha Multaniho, jemuž orgány školy zakázaly nosit malý krátký nůž *kirpan*, který je náboženským symbolem příslušnosti k Sikhům. Sikhové argumentují, že *kirpan* pro ně má stejný význam jako kříž pro křesťany. Původně sice *kirpan* skutečně měl funkci zbraně, nicméně dnes už jde pouze o náboženský symbol. V rozsudku Nejvyšší soud podtrhl význam tolerance pro kanadskou společnost a své stanovisko odůvodnil tím, že by „úplný zákaz nošení *kirpanu* do škol vyslal studentům jasny signál, že si některé náboženské praktiky nezaslouží takovou ochranu jako ostatní.“⁵⁵ Soud dal přednost svobodě vyznání před bezpečností. Mimo tento zmíněný případ proběhlo ještě mnoho dalších menších kauz a debata o rozumných přizpůsobeních se začala postupně soustředit spíše na otázku identity než na právní podstatu případů.

Co na začátku vypadalo jako skromný požadavek, teď působilo jako nespravedlivé zvýhodnění určitých osob. Kritici rozumných přizpůsobení často zmiňovali skutečnost, že přizpůsobení zvýhodňují menšiny na úkor většiny a že

⁵⁴ Bouchard a Taylor, „Building the Future“, 63.

⁵⁵ Supreme Court of Canada, *Multani v. Commission scolaire Marguerite-Bourgeois* <http://scc.lexum.org/en/2006/2006scc6/2006scc6.pdf>, 7.

kulturním menšinám se dostávají privilegia, která jsou k většinové společnosti nespravedlivá. Většinová společnost si začala tvářit v tvář všem těmto problémům uvědomovat měnící se kulturní realitu své provincie a začala projevovala svou nespokojenost, ačkoliv k ní často nebyl důvod. Za všechny projevy veřejné nespokojenosti lze uvést jeden příklad, který se do historie zapsal jako „syndrom Hérouxville.“

V malém městě Hérouxville s necelými 1400 obyvateli městská rada v roce 2006 přijala obecní nařízení definující základní hodnoty a normy chování zejména vůči ženám. Ačkoliv rovné postavení žen a mužů garantuje kanadská Listina práv a svobod, městská rada měla potřebu zdůraznit, že muži a ženy jsou si rovni a přesně definovala, práva žen. Nařízení však vypadlo poněkud podivuhodně. Přestože ve městě bylo podle médií méně jak 1% přistěhovalců, městská rada měla potřebu specifikovat případné požadavky k nim, pokud by se rozhodli usídlit v tomto městě. Nařízení vzbudilo značnou pozornost a ukázalo na velmi tíživou situaci quebecké společnosti, kdy se její většinová část začala obávat a předem bránit spíše z neznalosti a nedůvěry.

Diskuse na téma rozumných přizpůsobení přitahovaly značnou pozornost. Rozhodnutí quebeckých soudů v mnoha případech vyvolala šok, kritiku a diskreditaci soudů samotných v očích části veřejnosti. Bohužel, média v tomto případě často přejímala populistický až rasistický diskurs, který se začal prosazovat.

Bouchard-Taylorova komise

Na tomto základě se quebecká vláda Jeana Charesta rozhodla ustanovit nezávislou komisi, jejíž oficiální název je Konzultační komise pro postupy při urovnávání kulturních rozporů.⁵⁶ Mnohem více je však známá pod krátkým názvem Bouchard-Taylorova komise podle jejich předsedů, kterými byly jmenovány dvě významné osobnosti, frankofonní historik a sociolog Gérard Bouchard a anglofonní filosof Charles Taylor.

Výsledkem jejich práce se stala závěrečná zpráva z 22. května 2008, která obsahuje řadu doporučení quebecké vládě, která by měla vést k lepší integraci

⁵⁶ Oficiální název ve francouzském jazyce je „Commission de Consultation sur les pratiques d'accommodement reliées aux différences culturelles.“

přistěhovalců do quebecké společnosti. Ne všechna doporučení byla přijata s nadšením. Naopak mnohá doporučení vyvolala další kontroverze. Ukázalo se, že Quebec se nechce zcela vzdát svých kořenů a otázkou nadále zůstává i po zveřejnění závěrečné zprávy Bouchard-Taylorovy komise, do jaké míry se quebecká přijímací společnost může otevřít, aniž by se sama dezintegrovala.

Bouchard-Taylorova komise vidí problém rozumných přizpůsobení a veřejnou nespokojenost s nimi v obavě společnosti z návratu náboženské dominance do politického života, jak tomu bylo před tichou revolucí, kdy byla francouzsko-kanadská společnost charakterizována silným náboženským prvkem v politickém životě.⁵⁷ Možná právě díky této obavě a zakořeněné představě o nadvládě katolické církve ve veřejném životě před tichou revolucí byly náboženské požadavky kulturních minorit často ostře kritizovány mnohem více v Quebecu než v anglicko-jazyčné Kanadě.

Zpráva Bouchard-Taylorovy komise je dokladem toho, že se Quebec, potýkající se s úkolem vyjít vstříc různým nárokům své společnosti na náboženskou svobodu, pokouší najít optimální kompromis a vnést harmonii do společnosti a zároveň zachovat základní prvky již existující quebecké kultury. Ke stejnému závěru dochází i Chris Durante, který navíc tvrdí, že důvodem ke vznesení požadavků kulturních minorit byl pocit, že cíl postupné podpory integrace, soudržnosti a jednoty je buď nutí asimilovat se do quebecké postkatolické sekulární kultury, či pracuje na jejich postupném vyloučení z quebecké společnosti, neboť je jejich náboženské vyznání, jeho hodnoty a symboly chápáno jako ohrožení tradiční quebecké kultury.⁵⁸

Bouchard-Taylorova komise ve své závěrečné zprávě navrhla quebecké vládě množství doporučení, které by měly „zajistit, aby se rozumná přizpůsobení navzájem shodovala s hodnotami quebecké společnosti, jako společnosti pluralitní, demokratické a rovnostářské.“⁵⁹ K hlavním doporučením komise patří

⁵⁷ Pierre Anctil, „Reasonable Accommodation in the Canadian Legal Context: A Mechanism for Handling Diversity or a Source of Tension?“, in *Religion, Culture, and the State: Reflections on the Bouchard-Taylor Report*, ed. Pierre Anctil et al. (Toronto: University of Toronto Press, 2011), 30.

⁵⁸ „Québec’s Intercultural Response to Religio-Cultural Pluralism: What’s at Stake for Religious Freedom?“, http://www.irmgard-coninx-stiftung.de/fileadmin/user_upload/pdf/Cultural_Pluralism/Religion/Essay.Durante.pdf (staženo 12. 1. 2012).

⁵⁹ Anctil, „Reasonable Accommodation“ 30.

větší boj s diskriminací, pokračování v praxi quebeckého svébytného modelu - interkulturalismu a důsledné prosazování principu tzv. otevřeného sekularismu. Některá doporučení, jako bylo například sundání kříže ze zdi v budově quebeckého Národního shromáždění, vyvolala kontroverze. V tomto případě zejména proto, že Quebec je společností otevřenou a pluralitní, ale tento fakt nutně neznamena, že zároveň musí popírat svou minulost a původ svého vzniku.⁶⁰ V jiných případech byla doporučení, jakým byl například zákaz zmocněncům státu⁶¹ nosit náboženské symboly, diskutabilní a to zejména proto, že nebyl dostatečně vysvětlen důvod k jejich udělení.

Většinu doporučení je ve zprávě věnována pečlivá obhajoba, ve vysvětlení principu tzv. otevřeného sekularismu je komise mnohem méně úspěšná. Je obtížné pochopit, proč se práva jedné skupiny osob při výkonu svých pracovních povinností v rámci státních struktur tak zásadně liší od jiných skupin, které provádějí jiné úkoly a mají jinou funkci.⁶² Z toho důvodu je pak více než matoucí, proč je například základní právo mužů a žen na rovné zacházení ve zprávě tak podporováno a na druhé straně jiné základní právo na náboženské vyznání určitých skupin popíráno.⁶³

Mandátem Bouchard-Taylorovy komise nebyla pouze analýza rozumných přizpůsobení, ale i analýza samotného integračního modelu - interkulturalismu, který byl shledán jako model vhodný pro quebeckou společnost, neboť uznává hodnotu diverzity a současně respektuje vůli většiny zachovat frankofonní kulturu v provincii.⁶⁴ Jako politická filozofie se interkulturalismus hlásí k vizi jazykově i hodnotově jednotné společnosti a tím přispívá k budování společného pocitu identity všech Quebečanů.

⁶⁰ Tomuto tématu se více věnuje Michel Seymour ve své eseji „An Inclusive Nation That Does Not Deny Its origins“ in Michel Seymour, „An Inclusive Nation That Does Not Deny Its origins“, in *Vive Quebec! New Thinking And New Approaches To the Quebec Nation*, ed. Michel Venne (Toronto, James and Company, 2001), 146-154.

⁶¹ Zmocněnci státu, jsou ve zprávě přesně vyjmenováni jako soudci, státní zástupci, policejní úředníci, dozorcí ve věznicích, předseda a místopředseda Národního shromáždění. U všech ostatních státní zaměstnanců jako učitelů, zdravotníků a dalších by tento zákaz neměl platit.

⁶² Anctil, „Reasonable Accommodation“, 34-35.

⁶³ Viz National Assembly of Québec, *Charter of Human rights and freedoms* (Québec: Éditeur officiel du Québec, 2012).

⁶⁴ „Québec's Intercultural Response to Religio-Cultural Pluralism: What's at Stake for Religious Freedom?“, http://www.irmgard-coninx-stiftung.de/fileadmin/user_upload/pdf/Cultural_Pluralism/Religion/Essay.Durante.pdf (staženo 12. 1. 2012).

Komise vidí svébytnou quebeckou integrační politiku jako logickou obranu. Quebec byl historicky ohrožen nedostatkem kulturní bezpečnosti nejen v Kanadě, ale i na celém americkém kontinentu a v době globalizace je i nadále ohrožen v silném anglicky hovořícím prostředí. Bylo tomu tak i v roce 2006 a 2007, kdy část většinové společnosti začala protestovat proti přizpůsobením, která pro ni byla kulturním ohrožením a obavou ze ztráty existence své identity. Celý vývoj quebecké integrační politiky, která je nazývána interkulturalismem, je tak poznamenán kulturní nejistotou a byla to právě identita, která určila směr integrace imigrantů do quebecké společnosti. Závěrečná zpráva komise, která stanovuje priority integrační politiky, se nezabývá primárně zákonným řešením kulturních sporů ve věcech rozumných přizpůsobení, ale širší otázkou identity, což dokládá tvrzení, že identita skutečně byla a je hlavním determinantem quebecké integrační politiky.

Někteří autoři po analýze Bouchard-Taylorovy komise a společenských podmínek, za kterých byla komise vytvořena kriticky tvrdí, že se Quebec vrátil o několik desetileté nazpět. Komise měla, jak již z názvu vyplývá, „urovnat rozpory“ a navrátit Quebecu ztracenou toleranci a otevřenost nabytou v předchozím půlstoletí. Quebec ale svou toleranci a otevřenost neztratil. Tím, že se o rozumných přizpůsobeních vedla tak rozsáhlá veřejná diskuse, která se navíc obešla bez projevů nenávisti a rasismu, Quebec doložil, že jeho společnost stojí na demokratických principech, je otevřená a velmi tolerantní. Quebec se tak nevrátil o desetiletí nazpět, ale pouze prošel dalším zlomovým obdobím intenzivního vývoje své vlastní identity, jejíž proměna započala tichou revolucí.

Závěr

Současný Quebec je charakterizován řadou významných společenských změn, které vznikly důsledkem modernizace realizované quebeckými státními orgány v období tiché revoluce. Na základě analýzy quebecké integrační politiky a oficiálních vládních dokumentů lze tvrdit, že Quebec prošel od tiché revoluce významnou transformací společnosti a její vlastní identity nejen ke zbytku Kanady, ale zejména k sobě samé. Provincie opustila svou etnickou minulost a začala cíleně budovat svou občanskou přítomnost a budoucnost. Identita se stala hlavním hybatelem tvorby integrační politiky a quebecké vlády ve svých

oficiálních vládních dokumentech ukázaly vůli zachovat dominantní postavení frankofonní kultury v provincii.

Prvním a významným krokem quebecké vlády se stalo přijetí Charty francouzského jazyka v roce 1977. Přijetí této jazykové legislativy vedlo k zachování převládajícího frankofonního charakteru provincie. Druhým významným krokem se stala definice společné veřejné kultury a jejích hodnot. Quebecká integrační politika začala odrážet změny společnosti a její identity. Třetím významným momentem pro quebeckou integrační politiku se stal návrh *Parti Québécois* na vznik quebeckého občanství. Jeho cílem bylo zajistit, aby byl každý jednotlivec nejdříve považován za občana a až posléze za člena etnické komunity.

Tyto tři nejdůležitější etapy vývoje quebecké integrační politiky, dokládají proměnu identity quebecké společnosti a postupný přechod od etnického pojetí k občanskému. Bouchard-Taylorova komise, která je jasným zastáncem občanské koncepce národa, demonstruje pevné přesvědčení o tom, že quebecký integrační model má potenciál najít společný kompromis, neboť se snaží vyjít vstříc různým nárokům své společnosti na náboženskou svobodu a zároveň zachovat základní prvky již existující quebecké kultury.

Vláda ve svých oficiálních dokumentech uznala diverzitu a její význam pro quebeckou společnost. V odpovědi na přijetí politiky multikulturalismu na kanadské federální úrovni pak začala budovat vlastní integrační model, který se nazývá interkulturalismus. Quebecký integrační model byl od počátku chápán jako alternativa k federální politice, která podle Quebecu popírala existenci dvou kanadských kultur a dvou národů. Zatímco kanadská federální vláda politiku multikulturalismu jednoznačně definovala, pojem interkulturalismus nebyl v quebeckých vládních dokumentech nikdy přesně formulován. Quebecká integrační politika je určena hodnotami a jazykem.

Po analýze stěžejních oficiálních integračních dokumentů lze konstatovat, že hlavním odlišným prvkem quebeckého interkulturalismu je role jazyka jako klíčové podmínky integrace a vytvoření oficiální společné veřejné kultury a vyjádření jejích hodnot. Zatímco kanadský federální model oficiální kulturu nedefinuje, quebecký model již v zárodcích obsahuje prohlášení, že zde existuje kolektivní quebecká identita, jejímž základem je právě francouzský jazyk.

Lze tedy shrnout, že quebecká integrační politika byla ovlivněna identitou a její proměnou. Na vývoji integrační politiky je možné sledovat i vývoj quebecké identity, neboť to byla identita, která integrační politiku formovala. Na quebeckém integračním modelu se projevila zmíněná dichotomie quebecké identity ve vztahu ke Kanadě i ve vztahu k své vlastní společnosti měnící s narůstající imigrací. Klíčovým prvkem quebecké identity je francouzský jazyk, který se stal motorem integrační politiky.

Summary

The thesis “Quebec integration policy since the Quiet Revolution“ deals with the formation of Quebec integration policy in the period from the Quiet Revolution up to the present. The thesis is conceived as an analysis which aims to discover whether Quebec identity and its transformation determined the formation of the integration policy. Through official governmental documents and final reports commissioned by the government, it also tries to determine how the transformation of ethnic to civic identity influenced the integration policy.

The thesis is divided into four sections. The first deals with the topic of the Quiet Revolution and examines its impact on Quebec society. The second part analyzes the concept of interculturalism and tries to determine how identity and its transformation influenced the formulation of the distinct model of integration called interculturalism. The third section discusses the idea of reasonable accommodation and the public discontent related to court decisions regarding the reasonable accommodation of cultural diversity in Quebec. The final part analyses the report of the Bouchard-Taylor Commission and assesses the quebec model of integration.

On the basis of our analysis, we can claim that Quebec passed through a significant transformation of its society and identity and that the integration policy reflected this evolution. In the first phase, the Quebec government approved very important language legislation, which requires immigrants to send their children to French-speaking schools. The Charter of the French Language was the first and major step towards preserving the dominant francophone reality in the province and showed Quebec's wish to maintain its special identity. In the second phase, integration policy documents started to reflect contemporary changes in society

and its identity. The Government recognized diversity as a source of wealth for Quebec society, declared that there is one common public culture, and started to define its main elements and values.

The third phase of the formation of integration policy began recently with the public debate about reasonable accommodation. In response to public discontent realating to reasonable accommodation practices, the Government established a consultative committee (known as the Bouchard-Taylor Commission after its presidents) to expolore the integration model of interculturalism and its impact on the issue of religious liberty and freedom of belief. The commission's final report does not primarily deal with the legal sense of reasonable accommodation, but with the broader question of identity, which supports the claim that identity truly was a major determinant of Quebec integration policy.

In conclusion, the thesis claims that identity and its transformation have always played a central role in the determination of integration policy. The Quebec integration model, or interculturalism, was created in an effort to preserve Quebec's unique francophone culture in response to the federal policy of multiculturalism and also the changing face of Quebec society due to high levels of immigration into the province.

Prameny a použitá literatura

Prameny

Canadian federal Government, *Canadian Multiculturalism Act* (Ottawa: Minister of Justice, 1988), laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-18.7.pdf (staženo 20. 3. 2012), 7 s.

Canadian federal Government, *Official Language Act* (Ottawa: Minister of Justice, 1988), laws-lois.justice.gc.ca/PDF/O-3.01.pdf (staženo 20. 3. 2012), 38 s.

Gérard Bouchard a Charles Taylor, *Building the Future: A Time for Reconciliation* (Quebec: Government of Quebec, 2008), 307 s.

Ministères des Communautés culturelles et de l'immigration, *Au Québec pour bâtir ensemble, énoncé de politique en matière d'immigration et d'intégration* (Quebec: Gouvernement du Québec, 1990), 104 s.

Ministères des Communautés culturelles et de l'immigration, *Charte de la langue française* (Quebec: Gouvernement du Québec, 2012), www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/C_11/C11.html (staženo 2. 4. 2012).

Ministères des Communautés culturelles et de l'immigration, *Quebecers: Each and Every one. The Government of Quebec's Plan of Action For Cultural Communities* (Quebec: Gouvernement du Québec, 1981), 78 s.

National Assembly of Québec, *Charter of Human rights and freedoms* (Québec: Éditeur officiel du Québec, 2012), http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/C_12/C12_A.html (staženo 23. 3. 2012).

National Assembly, Bill 195, *Quebec Identity Act* (Québec: Québec Official Publisher, 2007), 8 s.

Supreme Court of Canada, *Multani v. Commission scolaire Marguerite-Bourgeoys*, <http://scc.lexum.org/en/2006/2006scc6/2006scc6.pdf> (staženo 5. 2. 2012), 7 s.

Knihy

Alain-G. Gagnon a Raffaele Iacovino, *Interculturalism: Expanding the Boundaries of Citizenship in Quebec: State and Society*, ed. Alain-G. Gagnon (Toronto: Broadview Press, 2004), 500 s.

Bhikhu Parekh, *A new politics of identity: political principles for an interdependent world* (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 317 s.

Bhikhu Parekh, *Rethinking multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. (New York: Palgrave MacMillan, 2006), 409 s.

Daniel Salée, „The Quebec State and the Management of Ethnocultural Diversity: Perspectives on an Ambiguous Record“, in *Belonging? Diversity, Recognition and Shared Citizenship in Canada*, ed. Keith G. Banting et al. (Montreal: Institute for Research on Public Policy, 2007), s. 105-142.

Gerd Baumann, *The multicultural Riddle. Rethinking National, Ethnic, and Religious identities* (New York: Routledge, 1999), 177 s.

Howard Adelman a Pierre Anctil, eds., *Religion, Culture, and the State: Reflections on the Bouchard-Taylor Report* (Toronto: University of Toronto Press, 2011), 151 s.

Charles Taylor, „Politika uznání“, in *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*, ed. Amy Gutmannová (Praha: Filosofia, 2001), s. 41-90.

Ieigh Oakes a Jane Warren, *Language, citizenship and identity in Quebec* (New York: Palgrave Macmillan, 2007), 260 s.

Jocelyn Letourneau, *History for the Future: Rewriting Memory and Identity in Quebec* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2004), 196 s.

Jocelyn Maclure, *Quebec Identity: The Challenge of Pluralism* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2003), 212 s.

Leslie F. Seidle, „Testing the Limits of Minority Accommodation in Quebec. The Bouchard-Taylor Commission“, in *Ties that Bind: Accommodating Diversity in Canada and the European Union*, ed. John Erik Fossum et al. (Brusel: Peter Lang Publishing, 2009), s. 77-104.

Luc Turgén, „Interpreting Québec's Historical Trajectories: Between La Société Globale and the Regional Space“, in *Québec: State and Society*, ed. Alain-G. Gagnon (Toronto: Broadview Press Ltd., 2004), s. 51-68.

Michel Seymour, „An Inclusive Nation That Does Not Deny Its origins“, in *Vive Quebec! New Thinking And New Approaches To the Quebec Nation*, ed. Michel Venne (Toronto, James and Company, 2001), 146-154.

Richard Jenkins, *Social identity* (London: Routledge, 1996), 206 s.

Stuart Hall, „The work of Representation“, in *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, ed. Stuart Hall (London: Sage Publications Ltd., 1997), s. 13–74.

Tomáš Hirt, „Svět podle multikultralizmu“, in *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*, ed. Tomáš Hirt (Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2005), s. 9-76.

Will Kymlicka, *Finding Our Way: rethinking ethnocultural relations in Canada* (New York: Oxford University Press, 1998), 220 s.

Odborné časopisy

Claude Bélanger, „The Quiet Revolution“, *Events, Issues and Concepts of Quebec History* (23. 8. 2000),
<http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/events/quiet.htm> (staženo 23. 11. 2011).

Luc Tremblay, „The Bouchard-Taylor Report on Cultural and Religious Accommodation: Multiculturalism by Any Other Name?“, *Review of*

Constitutional Studies 15, č. 1. (2010): 35-75, <http://www.ebscohost.com> (staženo 8. 8. 2011).

Magdalena Fiřtová, „Quebecký interkulturalismus: na cestě od etnického k občanskému nacionalismu“, *Acta Universitatis Carolinae: Studia Territoria* 8, č. 12 (2008): 73-92.

Norman Henchey, „Quebec Education: The Unfinished Revolution“, *McGill Journal of Education* 7, č. 2 (1972): 95-118.

Website

„Migrations internationales et interprovinciales, Québec, 1961-2011“, Institut de la statistique du Québec,
http://www.stat.gouv.qc.ca/donstat/societe/demographie/migrt_poplt_imigr/601.htm (staženo 5. 4. 2012).

„Naissances et taux de natalité, Québec, 1900-2011“, Institut de la statistique du Québec,
http://www.stat.gouv.qc.ca/donstat/societe/demographie/naisn_decés/naissance/401.htm (staženo 10. 4. 2012).

„Québec's Intercultural Response to Religio-Cultural Pluralism: What's at Stake for Religious Freedom?“, http://www.irmgard-coninx-stiftung.de/fileadmin/user_upload/pdf/Cultural_Pluralism/Religion/Essay.Durante.pdf (staženo 12. 1. 2012).